

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра української мови і літератури**

І. М. Баран, О. Є. Гордієнко, Т. Л. Хомич

**ЯК НАПИСАТИ КУРСОВУ РОБОТУ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ:
НА ДОПОМОГУ ТРЕТЬОКУРСНИКАМ**

**Для студентів,
які навчаються за освітньо-професійною програмою
014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
освітнього ступеня «БАКАЛАВР»**

Чернігів – 2023

Рецензенти:

Бойко Н. І. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, методики її навчання та перекладу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Жила С. О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри української мови і літератури Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Б 12 Баран І. М., Гордієнко О. Є., Хомич Т. Л. Як написати курсову роботу з української мови і літератури: на допомогу третьокурсникам / за ред. Т. Л. Хомич. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 32 с.

Запропонований навчально-методичний посібник укладено відповідно до чинних програм для філологічних факультетів вищих навчальних закладів, призначений для студентів спеціальності 014.01 Середня освіта (Українська мова і література) освітнього ступеня «бакалавр». У посібнику викладено методичні рекомендації та практичні поради третьокурсникам щодо підготовки й захисту курсової роботи з української філології, зокрема з української мови та літератури.

Для студентів філологічних факультетів.

УДК 80:378.22 (075.8)

*Рекомендовано до друку кафедрою української мови і літератури
філологічного факультету Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
Протокол № 7 від 18 січня 2023 р.*

© Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2023

© І. М. Баран, О. Є. Гордієнко, Т. Л. Хомич, 2023

ПЕРЕДМОВА

Шановні студенти третього курсу філологічного факультету!
Ви починаєте виконання курсової роботи, яка має стати самостійним завершеним науковим дослідженням.

Виконання наукового дослідження – це цікава, але разом із тим складна розумова праця, яка вимагає від вас комплексу теоретичних знань, а також умінь планувати та здійснювати дослідження, знаходити, користуватись, узагальнювати відповідну наукову, навчальну, довідкову літературу тощо.

Як показує досвід, для раціонального виконання та успішного завершення наукового дослідження здобувачам вищої освіти, насамперед, бракує знань та вмінь із методики наукового дослідження. Тому рекомендуємо вам розпочати виконання курсової роботи з детального опрацювання цих методичних рекомендацій, які допоможуть знайти відповіді на такі запитання:

- Як правильно обрати тему дослідження?
- Як скласти план дослідження?
- Як дослідити теоретичний стан проблеми?
- Як організувати та здійснити дослідження?
- Як правильно оформити курсову роботу?
- Як підготуватися до її захисту?

Коли досконало опануєте методику виконання курсового дослідження, ви не лише отримаєте високий результат під час захисту, а й сформуєте фахову науково-дослідницьку компетентність – здатність здійснювати керівництво науково-дослідною роботою ваших майбутніх учнів, зокрема керувати МАНівськими проєктами.

СТРУКТУРА КУРСОВОЇ РОБОТИ

Зміст курсової роботи визначають актуальність, міра розробленості проблеми, яку ви досліджуєте, інформаційний та ілюстративний матеріал.

Увесь матеріал курсової роботи має бути цілеспрямованим, викладеним у логічній послідовності й узаємопов'язаним із окремими його частинами.

Загальноприйнятою є така структура дослідження:

1. Титульний аркуш.
2. Зміст (план роботи з зазначенням сторінок).
3. Вступ (4 – 6% усієї роботи).
4. Основна частина, яка, зазвичай, поділяється на 2: теоретичну (20 – 25%) – аналіз теоретичних основ обраної теми; практичну (45 – 50%) – аналіз досліджуваного питання на практиці.
5. Висновки (6 – 8%).
6. Список використаної літератури (5 – 6%). Якщо ілюстративний матеріал ви добираєте з низки першоджерел і їхня кількість перевищує 5, окремо (після списку використаної літератури) варто подати реєстр використаних джерел.
7. Додатки (5 – 6%) (за наявності).

У вступі має бути відображено **актуальність** теми курсової роботи; сформульовано **мету**, вказано **об'єкт** та **предмет** дослідження, відповідно до мети визначено **завдання** дослідження, охарактеризовано **теоретичні засади**, обґрунтовано **методи** дослідження, описано **структуру** роботи й представлено зміст кожного з розділів. Якщо певні положення є **апробованими**, про це також необхідно зазначити. Обсяг вступу рекомендуємо до 3-х сторінок.

Основна частина найчастіше складається з двох розділів, які мають теоретичне та практичне спрямування. Коротко зупинимося на змісті кожного з них. У розділі, присвяченому теоретичним основам обраної теми (8 – 12 сторінок), здобувач вищої освіти має досить повно, усебічно й лаконічно викласти стан проблеми, якій присвячено курсову роботу, проаналізувати різні погляди, дати їм уласну оцінку, визначити основні категорії й поняття, розкрити методи вивчення й

сформулювати основні закономірності розвитку вирішення наукової проблеми. У висновках до розділу (1 – 2 абзаци) слід указати на доцільність і можливість використання тих чи тих обґрунтованих підходів розв’язання практичних завдань.

Розділ, що містить практичний аналіз стану досліджуваного питання (12 – 15 сторінок), має репрезентувати аналітичну характеристику предмета дослідження, за матеріалом якого виконуєте курсову роботу. Попередньо відібраний і систематизований мовний матеріал здобувач вищої освіти має проаналізувати й сформулювати висновки практичної частини курсового дослідження.

Висновки (2–3 сторінки) є результатом творчого осмислення здобувачем вищої освіти поставлених у темі питань. У них у стислому вигляді необхідно презентувати підсумки дослідження: викласти окремі висновки, суть конкретних рекомендацій щодо вдосконалення питання, яке досліджуєте, указати напрями щодо подальшого вивчення досліджуваної проблеми, тобто презентувати перспективність курсового проєкту.

Наприкінці роботи слід навести реєстр використаної літератури. Її кількість залежить від особливостей обраної теми. Проте список опрацьованих критичних джерел має містити не менше 30 позицій. Якщо кількість практичних джерел вашого дослідження не перебільшує п’яти, то їх можна вводити до реєстру критичної літератури. Більша кількість джерел фактичного матеріалу потребує створення окремого списку – реєстру використаних джерел.

Після списків використаної літератури та джерел фактичного матеріалу студент може подати додатки у вигляді таблиць, схем, діаграм тощо, які мають бути пов’язані з питаннями, що викладено в роботі.

ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Найважливішою запорукою успішного виконання курсового проєкту є дотримання відповідної логіки, структури, послідовності певних етапів дослідження залежно від специфіки теми та поставленої мети. Такими основними етапами виконання наукової роботи є:

- вибір теми дослідження;
- складання попереднього плану;
- збирання, опрацювання, узагальнення наукової літератури;
- збирання й систематизація практичного матеріалу;
- вибір та усвідомлення відповідних методів та конкретних методик дослідження;
- здійснення дослідження, оброблення даних та аналіз його результатів;
- написання та оформлення роботи.

Усі ці етапи взаємопов'язані й узаємозумовлені, але залежно від теми, поставленої мети, конкретних завдань можуть мати різну значущість, широту та глибину. Теми курсових робіт не є рівноцінними за співвідношенням теоретичної й практичної частини дослідження, за глибиною висвітлення її в науковій літературі та іншими особливостями проблеми, які також упливають на характеристику окремих етапів. Попри це є загальні вимоги до кожного з них.

Вибір теми – один із найвідповідальніших етапів виконання курсової роботи, який особливо впливає на якість та її результативність.

Теми курсових робіт формулює професорсько-викладацький склад кафедри української мови і літератури. Проте це орієнтований список тем. Здобувач вищої освіти має право запропонувати власну тему залежно від його інтересів, уподобань та інших причин, виходячи зі своїх можливостей, але обов'язково узгодити зі своїм науковим керівником.

Вибір теми визначає бажання студента поглибити й розширити свої знання з низки філологічних дисциплін. Цей вибір має бути результатом власних розмірковувань, аналізу, узагальнень на основі вивчення й розуміння теоретичного матеріалу, а також власних

спостережень. Під час вибору теми важливо також визначити наявність у бібліотеках міста Чернігова необхідної літератури з досліджуваної проблеми або ж урахувати свої можливості щодо користування науковою літературою бібліотек інших міст.

Обираючи тему курсової роботи, третьокурсник має пам'ятати про те, що виконуючи її, він намагатиметься зробити спробу внести щось нове в розроблення теми чи проблеми, розширити, поглибити чи спростувати вже відомі факти, дати відповідь на нерозв'язані питання, накреслити конкретні шляхи подальших пошуків тощо. Тобто під час виконання курсової роботи має бути наявний елемент новизни.

Отож, вибір теми курсової роботи дає можливість здобувачеві вищої освіти оцінити свою готовність до її написання, урахувавши базовий рівень знань із філології, отриманих унаслідок засвоєння філологічних дисциплін, рівень оволодіння конкретними методиками дослідження, певними вміннями працювати з першоджерельною та іншою літературою. А в процесі виконання курсової роботи ці знання та вміння значно поглиблюються, набудуть подальшого розвитку. За таких умов курсова робота може знайти своє продовження в бакалаврському та магістерському дослідженнях, які характеризуються вищим рівнем науковості та складності.

Не менш відповідальним є другий етап виконання курсової роботи, який із самого початку вимагає від студента **ознайомлення** з основною **літературою** до теми, щоб зрозуміти її зміст та визначити приблизний обсяг. Попередній аналіз літератури та вибір теми курсової роботи дають можливість сформулювати об'єкт, предмет дослідження та визначити його мету, конкретні завдання.

Об'єкт дослідження – це частина об'єктивної реальності або знань про неї, де виникає проблема для дослідження. Це більш широке поняття, порівняно з предметом.

Предмет дослідження – це певна частина об'єкта, яку безпосередньо вивчає дослідник, це окремі складники, уластивості, механізми, які не можуть бути вивчені без більш широкого аналізу проблеми.

Одночасно, важливо визначити **мету** дослідження й окреслити конкретні **завдання**, щоб не відхилитися від основного напрямку досліджуваної теми.

Мета будь-якого дослідження – це передбачений кінцевий результат, який і визначає основний напрям роботи. Мета має бути конкретизована в певних завданнях, які складають кілька пунктів залежно від специфіки теми роботи. Приклад оформлення предмета, об'єкта, мети та завдань роботи можна подивитися в одному з додатків до пропонованого навчально-методичного посібника.

Важливе значення для написання курсової роботи має **план**, який розкриває її зміст та послідовність роботи й, відповідно, виклад матеріалу в письмовій формі. План треба складати одночасно з добором й опрацюванням літературних джерел. У процесі роботи він буде вдосконалюватися, може частково змінюватися, розширюватися або конкретизуватися. У плані мають бути відображені основні розділи та окремі пункти курсової роботи (вступна частина, аналіз теоретичного матеріалу, власне практичне дослідження, висновки, використана література, додатки). Приклад оформлення змісту можна подивитися в одному з додатків до пропонованого навчально-методичного посібника.

Вивчення літератури з теми передбачає простеження стану розвитку проблеми різними авторами, аргументацію їхніх висновків й узагальнень, систематизування напрацьованого матеріалу з метою чіткішого розуміння та виокремлення проблеми для дослідження, аналіз наукових методів, які використовували науковці.

Окрім орієнтовних праць, на які вказує керівник, студент має самостійно доповнити список літературних джерел, працюючи в бібліотеці. Із цією метою йому необхідно переглянути різні каталоги (алфавітні, систематичні, предметні), а також картотеку журнальних статей або переглянути покажчики наукових робіт в останньому номері спеціальних журналів за кожен рік видання.

Доцільно звернути увагу на списки використаної літератури з проблеми, що розміщені наприкінці кожної статті або ж монографії. Вони також допоможуть поповнити реєстр необхідної літератури з теми. Окрім цього, можна використати електронну інформаційну мережу Інтернет.

Одним із важливих моментів під час виконання курсової роботи є глибоке вивчення дібраної літератури: навчальної, наукової, довідкової (підручники, посібники, монографії, наукові статті, брошури, наукові

збірники, словники тощо). Не всі дібрані літературні джерела рівнозначні за змістом, обсягом, характером висвітлення проблеми, її глибиною. І тому, опрацьовуючи те чи те критичне джерело, необхідно чітко виходити з теми свого дослідження, поставленої мети та окреслених конкретних завдань. Для цього необхідно попередньо ознайомитися з усією дібраною літературою, здійснити загальне знайомство зі змістом робіт. Насамперед, необхідно звернути увагу на назву роботи, окремих розділів чи тем, прочитати анотацію та передмову, переглянути зміст та висновки. Таке знайомство дає можливість виокремити основну й додаткову літературу, допоможе ліпше зрозуміти основні положення праці, а також ефективніше її використати для представлення запропонованої теми.

Важливо виділити головні, найбільш суттєві теоретичні положення в роботі й намагатися обґрунтувати їх на основі думок інших авторів, аналізу різних фактів, результатів їхніх досліджень.

Після попереднього ознайомлення з науковими джерелами слід розпочати більш глибокий, творчий аналіз літератури, який супроводжується різними видами запису. Це дає можливість глибше зрозуміти матеріал, ліпше його запам'ятати та критично осмислити, сформулювати свої погляди, власну оцінку на висвітлення автором певної проблеми.

Залежно від теми дослідження, поставленої мети та конкретних завдань, а також специфіки та значущості конкретного джерела обирають той чи той вид запису. Найбільш поширеними серед них є:

1) складання логічного плану, тобто послідовний перелік питань того, про що мовиться в науковій роботі. Часом до нього додають пояснення й приклади;

2) анотація наукової роботи – короткий опис змісту книги чи статті, який часто поєднує в собі й оцінку твору;

3) виписування цитат для підтвердження певної думки автора. Цитувати потрібно найбільш важливе, суттєве, за можливості, завершеними думками. Якщо цитата повна, її необхідно брати в лапки. Можна лише представляти позицію певного автора, не вдаючись до повного цитування. Це показуватиме ґрунтовність осмислення критичної літератури, високий рівень володіння досліджуваним матеріалом. Обов'язково необхідно вказувати на використане джерело

(номер роботи зі списку дібраної літератури й сторінку, відокремивши їх комою, наприклад: [5, с. 32]);

4) складання тез, тобто формулювання основних положень, тверджень, які послідовно, коротко, часто в категоричній формі передають основний зміст роботи без пояснень та доказів. Кожна теза самостійна, плавного переходу між ними може й не бути;

5) поширеною формою запису є конспект. Це стислий, логічно зв'язаний виклад усього змісту книги чи статті. Конспектування об'єднує в собі різні види запису: тези, що становлять його основу, поряд із передаванням роздумів автора, докази, цитати. За окремими частинами роботи може бути складений логічний план. Конспекти бувають різні: тематичні, систематичні, прості або складні, короткі або розширені, можуть бути доповнені різними таблицями, схемами, малюнками, прикладами, поясненнями тощо.

Залежно від поставлених завдань роботи та значущості джерела використовують певний різновид запису або ж їх комплекс. Використання записів дасть можливість глибоко й об'єктивно проаналізувати сутність досліджуваної проблеми, оцінити теоретичне й практичне значення роботи, зробити відповідні висновки щодо глибини, широти розробленості досліджуваної проблеми, усе це відобразити в роботі.

Отже, курсовий проєкт передбачає огляд літератури з теми, короткий аналіз історії та сучасний стан проблеми, відповідні висновки. Обов'язково необхідно презентувати критичну та порівняльну оцінку різних підходів у висвітленні проблеми, основну увагу звернути на сутність, провідні ідеї відповідно до поставлених конкретних завдань та плану курсової роботи.

Після ознайомлення з літературою, унаслідок чого здійснено початковий аналіз проблеми, уточнено об'єкт, предмет, мету й конкретні завдання, варто розпочати **власне розроблення досліджуваної теми**. Спершу необхідно визначитися з вибором методів та методик дослідження. Кожна наукова робота має ґрунтуватися на загальнонаукових підходах до дослідження явищ – індукції та (або) дедукції. Застосування певних спеціальних методів буде залежати від конкретного об'єкта дослідження й тих завдань, які поставив перед собою дослідник.

Так, основними методами дослідження мовних явищ, є описовий, порівняльно-історичний, зіставний і структурний. Кожен дослідницький метод реалізується в певній системі наукових прийомів: суцільна вибірка матеріалу для дослідження, класифікація його за критеріями, зіставлення класифікаційних рядів за певними параметрами, статистична обробка отриманих результатів тощо.

За допомогою елементів описового методу можна виявити одиниці мови, які цікавлять дослідника, та описати їхні особливості й функції, які вони виконують у певному тексті.

Порівняльно-історичний метод дозволяє встановити схожі та відмінні риси окремих мовних одиниць у діяхронії, з'ясувати закономірності розвитку мовних явищ у діяхронії та їх згрупувати.

Компаративний метод дослідження базується на порівнянні літературних творів, процесів взаємозв'язку та взаємодії мовних і літературних процесів на основні порівняльно-історичного підходу.

Контекстний метод дозволяє прослідкувати в художньому тексті функціонування мовних елементів, образів у контексті власне української та світової культури й словесності зокрема. Також можна скористатися методом дослідження образів, основне значення якого полягає у виокремленні комплексу мовних засобів на різних рівнях з усіма характерними стилістико-смісловими особливостями (тобто визначення мікрообразів у системі художньо-образного світу певного письменника). У дослідженні категорії автора доцільно застосувати метод комплексного аналізу художнього тексту та позатекстових чинників (наприклад, мовне довілля письменника в різний період життя, його освіта), що допоможе виявити тематичні та стильові домінанти, лейтмотиви та зафіксувати образно-асоціативні поля.

Зіставний метод, або ще контрастивний, типологічний доцільно застосовувати в дослідженні мовних явищ, що запозичені з інших мов. Так шляхом системного порівняння можна виявити специфічні особливості на спільному лінгвістичному ґрунті.

Важливим у роботі є використання методів синтезу (від конкретного до загального) та аналізу (розділення цілого на частини, наприклад, виокремлення характерних мовних явищ із тексту та їх структурне дослідження).

Окрім загальних лінгвістичних методів, можна ще виокремити вузькоспеціальні методи дослідження:

1) Семантико-стилістичний – допомагає виявити співвідношення експресивних мовних елементів у тексті до його змісту, ідейно-сміслового навантаження.

2) Стилістико-статистичний – з'ясовує частотність уживання конкретних мовних одиниць у художньому тексті та їхню роль у творенні індивідуального стилю.

3) Метод стилістичного експерименту, що зазвичай також використовується у дослідженні авторського стилю, полягає в тому, що шляхом добору нових за стилістичною метою мовних одиниць, їх зіставленням та заміною і зіставленням, вдається підтвердити або спростувати доцільність використання автором певних мовних одиниць.

До основних літературознавчих методів належать такі: біографічний, культурно-історичний, порівняльно-історичний, компаративний, формальний, типологічний, історико-генетичний, соціально-психологічний та інші методи.

Біографічний метод використовується під час вивчення літературних явищ у зв'язку з біографічними фактами про письменника, що є одним із вагомих чинників у формуванні його художнього світу. Елементи культурно-історичного методу рекомендуємо застосовувати, наприклад, у дослідженні розвитку персоналії головного героя, де обов'язково маємо враховувати закономірності розвитку та взаємодії літератури й мистецтва в історичному аспекті, стан середовища і його культурні особливості.

Універсальним методом, що активно застосовується і в лінгвістиці, і в літературознавстві, є історично-порівняльний. Особливо корисним такий метод є під час установа міжнародних літературних зв'язків, виокремлення спільних та відмінних рис у розвитку жанрів та стилів, напрямів і течій, порівнянні творчості окремих письменників, впливів на становлення їхніх індивідуальних стилів, де часто трансформація пов'язана із запозиченням.

Під час вивчення літературних явищ також застосовують метод компонентного аналізу, що спрямований на окресленні семантичних основ образності, парадигматики естетичних значень.

У дослідженні змісту та форми художнього твору та їх органічної єдності радимо використати формальний науковий метод, що спрямований на з'ясування й вивчення прийомів художнього зображення та їхніх функцій і значення в структурі власне твору. Також доцільно застосувати в роботі типологічний метод, який ґрунтується на типологічному зіставленні окремих творів, установленні спільного у творчості письменників однієї доби та дослідженні літературних напрямів.

У контексті генетичних та контактних зв'язків у літературознавстві варто використовувати й елементи історико-генетичного (генеалогічного) методу, коли синхронні літературні явища у творах різного періоду досліджують у їхньому діахронічному розвитку та з'ясовують їх походження, генеалогічні лінії – традиційні образи, сюжети, міфологічна, фольклорна чи історична основа тощо.

Соціально-психологічний метод доцільно застосовувати в процесі вивчення психології вчинків літературних персонажів, особливостей їхнього внутрішнього світу та закономірностей його розвитку в часопросторі художнього твору.

Філологічне дослідження спирається, зазвичай, на матеріал певних **джерел**. Тому під час вивчення поставленої проблеми ці джерела мають бути ґрунтовно досліджені в потрібному аспекті. Вивчення конкретної мовної проблеми може спиратися на різні за своїм характером джерела: словники, тексти художніх творів, публіцистичні нариси, акти живого мовлення тощо. Обравши джерела (джерело) для дослідження теми курсової роботи, студент має спершу здійснити вибірку потрібного матеріалу. Для цього найчастіше використовують методику картографування: створюють картографічну базу, яка має містити близько ста позицій, проте кількість карток може змінюватись залежно від особливостей предмета дослідження. Після укладання картотеки студент-дослідник має здійснити інвентаризацію, систематизацію, опис та аналіз досліджуваного матеріалу, викласти результати своєї роботи у вигляді висновків.

Після того як Ви вивчили стан проблеми, виконали практичну частину роботи, можете братися за написання тексту роботи. Підготовка рукопису курсової роботи – це робота, яка потребує від Вас великої зосередженості, часу та напруженої праці.

Курсова робота має відповідати **таким вимогам**:

- чіткість побудови;
- логічна послідовність (викладання одного питання має логічно пов'язуватися з викладом наступного питання);
- аргументація висновків із кожного питання плану;
- точність у визначеннях та класифікаціях;
- конкретність у викладенні результатів роботи;
- доведеність висновків за роботою в цілому.

Роботу над створенням тексту розпочніть зі складання плану курсового дослідження та підготовки першого варіанта тексту.

Роботу над чорновим рукописом варто розпочати з komponування основної частини, потім написати висновки і, наприкінці, вступ.

Рукописний варіант слід писати розбірливим почерком на одному боці стандартних аркушів, залишаючи широкі, до 1/4 аркуша, поля та досить широку відстань між рядками, що дасть змогу робити необхідні вставки, вилучати непотрібні частини тексту або перекомпоновувати матеріал, не переписуючи всієї роботи. Найголовніше на цьому етапі – зафіксувати основні думки, систему доказів, не втрачаючи логіки викладу.

Готовий чорновий варіант відкладіть на декілька днів, після чого ще раз критично перевірте його. Цей відкорегований варіант покажіть науковому керівникові. Якщо робота схвалена керівником, то Ви можете розпочати детальне редагування тексту.

На наступному етапі потрібно зосередитися на літературному оформленні роботи: скоротити другорядний матеріал; поліпшити композицію курсової роботи; перевірити обґрунтованість висновків; відстежити логіку викладу, виключити повтори; визначити доцільність додатків.

Особливу увагу зверніть на стиль роботи, який конкретизує вміння точно й обґрунтовано висловлювати свої думки мовою науки, вміння розкривати на конкретних прикладах єдність теорії та практики, наявність у роботі понятійного апарату, висновку з кожного питання.

Надзвичайно важливе значення в оформленні філологічного дослідження є грамотне мовне представлення без наявності орфографічних, пунктуаційних, лексичних, граматичних тощо помилок.

ВИМОГИ ДО ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Текст курсової роботи має бути надрукований з використанням комп'ютерної техніки (шрифт – Times New Roman, розмір шрифту – 14, інтервал – 1,5) на одному боці стандартного листа білого односортного паперу формату А 4 розміром 210×297 мм (60 знаків у рядку, разом із проміжками між словами, 28 – 30 рядків). Сторінки курсової роботи повинні мати береги: лівий – 30 мм, верхній – 20 мм, правий – 10 мм, нижній – 25 мм.

Обсяг курсової роботи не має перевищувати 35 – 40 сторінок рукописного тексту (25 – 30 сторінок машинописного тексту чи тексту, надрукованого з застосуванням комп'ютерної техніки), виключаючи схеми, таблиці, список літератури та інші додатки.

Правильно оформлений титульний аркуш має містити в собі такі відомості:

- назву навчального закладу;
- назву спеціальності, за якою навчається студент;
- назву кафедри, на якій він виконує роботу;
- назву теми роботи;
- ім'я та прізвище студента, який виконав роботу;
- номер академічної групи;
- науковий ступінь, наукове звання (якщо такі є), ім'я та прізвище наукового керівника роботи;
- місто й рік написання роботи (зразок оформлення титульного аркуша див. у Додатку I).

На наступному аркуші маєте представити зміст роботи. Зміст має містити повні назви усіх розділів, пунктів і підпунктів, на які поділено роботу. Перед назвою розділу, пункту (розділу), підпунктів у плані й у тексті роботи має стояти її номер. Номери розділів пишуть римськими цифрами, а номери пунктів (розділів) і підпунктів – арабськими. Пункти, які не входять в основну частину роботи, номерів не мають. Це вступ, висновки, список використаної літератури, додатки (зразок оформлення змісту див. у Додатку III).

Кожен новий розділ має починатися з нового аркуша. У тексті назви параграфів і підпараграфів мають бути відокремленими пустими рядками зверху й знизу.

Не можна залишати назву на останньому рядку сторінки. Заголовки структурних частин роботи **ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ДОДАТКИ** друкують великими літерами симетрично до тексту з вирівнюванням по центру. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (окрім першої великої) із абзацного відступу. Крапку наприкінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (окрім першої великої) із абзацного відступу в розрядці в підбір до тексту. Наприкінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставимо крапку.

Рекомендуємо Вам проставляти номери сторінок, таблиць, малюнків, посилань олівцем доти, поки науковий керівник не допустить роботу до захисту. Якщо після перевірки буде необхідність щось додати або забрати, ваша нумерація може змінитися.

Зміст курсової роботи (основну частину роботи) викладають послідовно відповідно до плану роботи. Розділи й параграфи в роботі чітко виділяють і нумерують. Кожний розділ починається з нової сторінки, параграфи в межах одного розділу пишуть послідовно зі збереженням невеликого інтервалу.

Під час виконання курсової роботи студент зобов'язаний робити покликання на джерело, звідки він запозичив матеріал. За умови використання в тексті курсової роботи цитат, цифр або фактів необхідно давати вказівку на їхніх авторів відразу після завершення посилання. Цитати, що наводять у курсовій роботі, мають бути пов'язані з основним текстом і слугувати підтвердженням думки автора. Посилання оформляють у вигляді квадратних дужок, у яких вказують номер джерела в списку літератури й номер сторінки, звідки взято цитату. Номер джерела від номера сторінки відділяють комою, наприклад [7, с. 45]. Між сторінкою (с.) та її номером має бути «нерозривний проміжок» (як і між прізвищем та ініціалами), який можна зробити поєднанням клавіш «Shift+Ctrl+Пробіл»).

Посилання – це Ваше визнання належності використаного матеріалу іншому авторові, якщо хочете – це ваша вдячність йому. Окрім того, без посилань неможливо перевірити ґрунтовність Ваших міркувань, висновків. У разі використання чужого матеріалу без посилання на джерело, курсову роботу повертають авторіві для доопрацювання.

Наприкінці курсової роботи (після висновків) наводять список використаної літератури, складений відповідно до стандартів для письмових робіт (див. Додаток IV). Список літератури має містити тільки ті джерела, які використано під час виконання курсової роботи. Реєстр укладають згідно з установленим порядком (за алфавітом прізвищ авторів). Відомості про книги містять прізвище та ініціали автора, заголовок. Відомості про матеріали статей охоплюють: прізвище та ініціали автора, заголовок статті, назву журналу або збірника, рік, номер (том), сторінки, на яких розміщено статтю.

Допоміжний матеріал оформляють у вигляді додатків і подають наприкінці роботи після списку літератури.

Усі сторінки роботи мають наскрізну нумерацію арабськими літерами від титульного аркуша до останнього (на титульному аркуші цифру «1» не проставляють). Номер сторінки має бути розташований у правому верхньому куті без крапки. Сторінки, які містять ілюстрації й таблиці, уводять до наскрізної нумерації. Робота має бути переплетена або зброшурована й мати обгортку.

Виконану курсову роботу підписує здобувач вищої освіти (автор-студент ставить свій підпис, дату завершення курсової роботи на останній сторінці). У встановлений термін роботу подають на кафедру для перевірки й рецензування її керівником.

Перевірену курсову роботу з рецензією (усною або письмовою) рекомендують до захисту або на дороблення, про що вказують у рецензії.

Студентам, які недбало оформили курсові проєкти, або подали роботи, що містять помилки (зокрема орфографічні, лексичні, стилістичні, технічні, змістові), може бути відмовлено в допуску до захисту.

ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Після того, як Ви віддали курсову роботу викладачеві на перевірку, дізнайтеся, чи допущені Ви до захисту. Захист курсових робіт відбувається перед комісією, яка складається з трьох людей. До її складу обов'язково входить викладач, під керівництвом якого Ви здійснювали курсове дослідження. Робота комісії спрямована на те, щоб перевірити якість курсової роботи студента, з'ясувати його орієнтацію в проблематиці та поставити остаточну оцінку. Цей завершальний етап є найбільш відповідальним і важливим для студента. Тому він має ретельно підготуватися до захисту.

Насамперед, слід коротко викласти свої думки щодо таких положень:

1. Актуальність проєкту (у чому Ви вбачаєте необхідність подальшого дослідження проблеми, яку Ви порушили у Вашій курсовій роботі).

2. Об'єкт дослідження.

3. Предмет дослідження.

4. Назвіть завдання, які поставлено перед курсовою роботою, чи всі вони були виконані (якщо не всі з них виконано, то поясніть, із якої причини це сталося).

5. Яка була загальна мета Вашого дослідження, чи досягли її, чи задоволені Ви результатом.

6. Назвіть, із яких розділів складається робота й коротко викладіть їхній зміст.

7. Назвіть загальні висновки Вашого курсового дослідження.

Коли Ви дали письмові відповіді за таким планом, слід їх упорядкувати й зробити конспект Вашої доповіді перед комісією. Тривалість Вашої доповіді має бути у межах 10 – 15 хв., тому кожен фразу, вислів ретельно продумайте (тези мають бути короткі й конкретні). Коли Ви впорядкували свої записи, залишається ще один момент: спробуйте наперед передбачити можливі до Вас запитання з боку комісії. Бажано, щоб на них Ви теж спробували дати відповідь (усно чи письмово), адже студент теж відчуває й знає, де він має проблеми. Тому слід дещо уточнити, попрацювати ще раз із

літературою, яку використовували в курсовому дослідженні й ліквідувати прогалини у своїх знаннях.

Отже, Ви здійснили необхідну підготовку до захисту курсової роботи. ***Успіху Вам на захисті!***

Захист курсових робіт відбувається в окремій аудиторії. Для виступу студентів надають 5 – 7 хвилин. Після його доповіді члени комісії з'ясовують питання, що виникли стосовно курсового дослідження. Здобувач вищої освіти має чітко й лаконічно на них відповісти науковою мовою. Після цього комісія проаналізує курсову роботу за визначеними критеріями:

- відповідність змісту курсової роботи зазначеній темі;
- орієнтація в досліджуваній проблематиці під час усної відповіді на запитання членів комісії;
- дотримання вимог щодо структури та оформлення роботи.

Успішність виконання поставлених у науковій роботі завдань залежить не лише від дослідницьких умінь, але й від Вашого ставлення до роботи та особистих якостей, зокрема цілеспрямованості, наполегливості, організованості, самостійності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Оцінювання курсових досліджень здійснюють за національною шкалою оцінки знань та за шкалою, рекомендованою ECTS.

Оцінювання бакалаврських робіт за шкалою, рекомендованою європейською кредитно-трансферною системою (ECTS)

Текст курсової роботи оцінюють максимально в **75** балів за **критеріями:**

- обґрунтованість актуальності теми роботи – 5 балів;
- точність формулювань основних положень – 5 балів;
- повнота й глибина представлення теми – 30 балів;
- зв'язок розробленої методики з результатами теоретичного дослідження та практична цінність роботи – 25 балів;
- формулювання висновків – 5 балів;
- оформлення роботи (відповідність вимогам) – 5 балів.

Захист курсової роботи оцінюють у **25** балів за **критеріями:**

- доповідь на захисті (відповідність темі, ґрунтовність, чіткість формулювань, дотримання регламенту) – 15 балів;
- володіння матеріалом і термінологічним апаратом під час відповідей на запитання членів комісії та на їхні зауваження – 5 балів;
- якість демонстраційного матеріалу та його подання – 5 балів.

Шкала оцінювання

- 90–100 балів – **відмінно** (A);
- 83–89 балів – **дуже добре** (B);
- 75–82 балів – **добре** (C);
- 68–74 балів – **задовільно** (D);
- 60–67 балів – **достатньо** (E);
- 35–59 балів – **незадовільно** з можливістю повторного складання (FX);
- 1–34 балів – **незадовільно** з обов'язковим повторним курсом (F).

Критерії оцінювання курсової роботи за національною шкалою

Оцінювання курсових робіт відбувається за національною шкалою оцінки знань («відмінно», «добре», «задовільно» чи «незадовільно»).

«Відмінно» означає, що в роботі обґрунтовано актуальність теми, проблему розкрито повністю; аналітичну частину дослідження виконано на високому науково-методичному рівні; отримані результати систематизовано та класифіковано; висновки чіткі та переконливі; під час захисту курсової роботи здобувач вищої освіти демонструє вільне володіння матеріалом дослідження, його термінологічним і методологічним апаратом; оформлення роботи відповідає всім необхідним вимогам.

«Добре» – обґрунтовано актуальність теми, повністю представлено проблему; аналітичну частину дослідження виконано на достатньо високому науково-методичному рівні; отримані результати недостатньо ретельно систематизовано та класифіковано; висновки не досить переконливі; є незначні зауваження до оформлення роботи; під час захисту курсової роботи продемонстровано добре володіння матеріалом і термінологічним апаратом дослідження.

«Задовільно» – тему представлено частково; науково-теоретичний і методичний рівні виконання дослідження невисокі; аналітичну частину виконано недостатньо ретельно; отримані результати систематизовано та класифіковано, утім, висновки потребують більшої переконливості; під час захисту курсової роботи продемонстровано посередній рівень володіння матеріалом дослідження, його термінологічним і методологічним апаратом; дотримано не всіх вимог щодо оформлення роботи.

«Незадовільно» – тему не розкрито; науково-методичний рівень роботи низький; висновки фрагментарні та непереконливі; здобувач вищої освіти невпевнено володіє матеріалом дослідження, його термінологічним і методологічним апаратом, у процесі захисту не спроможний відповісти на запитання екзаменатора(ів); наявні суттєві зауваження щодо оформлення роботи.

ДОДАТКИ

Додаток І
Зразок оформлення титульного аркуша

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

КУРСОВА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

**Субстантив як основа
морфолого-синтаксичної деривації**

Спеціальність – 014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
освітнього ступеня «БАКАЛАВР»

Студентки 33 групи
Мурашко Ганни Олександрівни

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент **Т. Л. Хомич**

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії:

_____
(Підпис) _____ (Прізвище та ініціали)

_____
(Підпис) _____ (Прізвище та ініціали)

_____
(Підпис) _____ (Прізвище та ініціали)

Чернігів – 2023

Додаток II

Приклад оформлення елементів ВСТУПУ

Мета курсового дослідження – проаналізувати внесок Олени Курило в нормалізацію української мови.

Реалізацію поставленої мети вможливило розв'язання таких **завдань**:

- презентувати постать Олени Курило в українській культурі;
- окреслити біографічні віхи мовознавця-педагога;
- продемонструвати роль Олени Курило в історії української лінгвістики;
- представити науковий доробок дослідника, спрямований на внормування української літературної мови;
- окреслити концепцію науковця щодо внормування морфолого-словотвірних особливостей української мови;
- проаналізувати погляди Олени Курило на евфонічність української мови.

Об'єкт дослідження – життєвий і творчо-науковий шлях Олени Борисівни Курило.

Предмет аналізу – матеріал у працях Олени Курило, який презентує лінгвістичні обґрунтування нормативности української літературної мови.

Системний підхід до аналізу лексичного матеріалу визначив **методологію** роботи. Для інтерпретації фактичного матеріалу використано такі лінгвістичні методи: синхронно-описовий – для інтерпретації зв'язку досліджуваного матеріалу з нормою сучасної української літературної мови; дистрибутивного аналізу – для окреслення значеннєвих планів та ідентифікації аналізованих одиниць мови; функціонального аналізу – для репрезентації нормативних аспектів одиниць мови.

Джерелами фактичного матеріалу слугували праці Олени Курило «Уваги до сучасної української літературної мови», «Паралельні форми в українській мові, їх значення для стилю».

Структура роботи. Курсове дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, реєстру використаної літератури.

У першому розділі курсової роботи **«Постать Олени Курило в українській культурі»** окреслено біографічні віхи мовознавця-педагога, продемонстровано роль Олени Курило в історії української лінгвістики.

Другий розділ дослідження **«Унормування Оленою Курило строю української мови»** присвячено представленню наукового доробку дослідника, спрямованого на внормування української літературної мови; окресленню концепцію науковця щодо внормування морфолого-словотвірних особливостей української мови; проаналізовано погляди Олени Курило щодо евфонічності української мови.

У **висновках** презентовано результати курсової роботи.

Апробація роботи. Результати дослідження презентовано на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні стратегії формування україномовної особистості» (до Міжнародного дня рідної мови), що проходила в м. Чернігові 18 – 19 лютого 2021 року (Тема виступу – «Актуальність «Словника московсько-українського» В. Дубровського для сучасної україномовної особистості») та на Всеукраїнській студентській конференції «Арватівські читання – 2020», що відбулась 21 квітня 2021 року в м. Ніжині (Тема виступу – «Словник московсько-український В.Дубровського як джерело збагачення лексичного складу сучасної української мови»). Тексти доповідей подано до друку до наукових збірників.

Додаток III
Приклад оформлення змісту курсового дослідження

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ПОСТАТЬ ОЛЕНИ КУРИЛО В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ	5
1.1. Біографічний нарис	5
1.2. Роль Олени Курило в історії української лінгвістики	10
РОЗДІЛ II. УНОРМУВАННЯ ОЛЕНОЮ КУРИЛО СТРОЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	17
2.1. Концепція внормування морфолого-словотвірних особливостей української мови	17
2.2. Погляди Олени Курило на евфонічність української мови	25
ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	38

Додаток IV

Приклади оформлення бібліографічного опису критичної літератури

згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне
посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок
(код УКНД 01.140.40)

Характеристика джерела	Приклад оформлення
	Книги
Один автор	Бойко Н. І. Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. 552 с.
Два автори	Бойко Н. І., Хомич Т. Л. Експресивна семантика: дискурсивна інтерпретація: монографія. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 200 с.
Три автори	Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.
Чотири та більше авторів	Сучасна українська мова / О. М. Григор'єв та ін. 3-тє вид., перероб. Київ : Либідь, 2005. 488 с.
Колективний автор	Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії та розвитку. Матеріали науково-практичної конференції (м. Харків, 16-17 квітня 2021 р.) / Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2021. 100 с.
Багатотомне видання	Етимологічний словник української мови: в 7 т. / гол. редактор О. С. Мельничук. Київ : Наук. думка, 1982. Т.1. 635 с.
За редакцією	Мацько Л. І. Стилїстика сучасної української мови: [підручн. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. Л. М. Мацько. Київ : Вища школа, 2005. 462 с.
Автор і перекладач	Потебня О. О. Естетика і поетика слова: Збірник / пер. з рос. І. В. Іваньо, А. І. Колодної. Київ : Мистецтво, 1985. 302 с.
	Частина видання
Розділ книги	Гончар О. Т. Витязь молодого української поезії: [передмова] Симоненко В. А. Поезії / Київ. 1984. С. 3–11.

Тези доповідей, матеріали конференцій	Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науковопопулярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i> : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3–4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.
Статті із продовжуваних та періодичних видань	Бойко Н. І. Типи лексичної експресивності в українській літературній мові. <i>Мовознавство</i> . 2002. № 2–3. С.10–22.
	Електронні ресурси
Книги	Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови: підручник. Київ : Либідь, 1993. 248 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Ponomariv_Oleksandr/Stylistyka_suchasnoi_ukrainskoi_movy (дата звернення – _____)
Законодавчі документи	Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315-18 (дата звернення – _____)
Періодичні видання	Г. В. Шумицька. Українська мова в полілінгвальному просторі Закарпаття. <i>Українська мова</i> . 2021. № 1 (77). С. 3–19. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/ukrmova/1_21/2.pdf (дата звернення – _____)
Сторінки з вебсайтів	В Україні заснували видавництво популярної гуманітаристики. <i>Читомо</i> : веб-сайт. URL: https://chytomo.com/v-ukraini-zasnuvaly-vydavnytstvo-populiarnoi-humanitarystyky (дата звернення – _____)
	Інші документи
Законодавчі й нормативні документи (інструкції, накази)	Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с. Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. <i>Вища школа</i> . 2017. № 7. С. 106–107.
Стандарти	ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).

Дисертації, автореферати дисертацій	Герасименко Ю. А. Рецепція української історії в західно-європейській прозі кінця XX – початку XXI століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.05. Бердянськ, 2018. 259 с. Заяць А. Є. Міське суспільство Волині XVI – першої половини XVII ст. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.01. Львів, 2019. 39 с.
Препринти	Головач Ю., Пляцко Р., Сварник Г. Петер Пулюй і архів Івана Пулюя. Львів : Ін-т фізики конденс. систем НАН України, 2020. 24 с. (Препринт. Ін-т фізики конденс. систем НАН України ; ІСМР–20–01).
Архівні документи	Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.

ЗМІСТ

Передмова	3
Структура курсової роботи	4
Етапи виконання курсової роботи	6
Вимоги до технічного оформлення курсової роботи	15
Захист курсової роботи	18
Критерії оцінювання курсової роботи	20
Додатки	22

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

**Хомич Тетяна Леонідівна
Баран Іван Миронович
Гордієнко Олеся Євгеніївна**

**ЯК НАПИСАТИ КУРСОВУ РОБОТУ
З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ:
НА ДОПОМОГУ ТРЕТЬОКУРСНИКАМ**

**Для студентів,
які навчаються за освітньо-професійною програмою
014.01 Середня освіта (Українська мова і література)
освітнього ступеня «БАКАЛАВР»**

Верстка та макетування *О. І. Полковник*

Комп'ютерний набір *Т. Л. Хомич*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 23743-13583 ПР від 06.02.2019 р.*

Підписано до друку 20.01.2023 р. Формат 60×90 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 1,18. Зам. № 005.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т.Г. Шевченка
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208.
Тел. 65-17-99. chnpu.tipograf@gmail.com